

Número monogràfic

**Propostes de formació
sobre la intervenció
amb joves en contextos
d'immigració**

Pedagogia i Treball Social

Revista de Ciències Socials Aplicades

Dipòsit Legal: GI.904-2010
ISSN: 2013-9063

Universitat
de Girona

Touhami, S. (2020)
"Radicalització i radicalitats"

Pedagogia i Treball Social. Revista de Ciències Socials Aplicades
Vol. 9. Núm. 2: 145-150

Slimane Touhami¹

Resum

L'autor parteix de la irrupció del concepte de radicalització en els discursos polítics i socials per analitzar l'evolució del concepte, dels conceptes que se n'han derivat i del seu tractament. Parla d'una distorsió del concepte i aposta per recuperar la seva complexitat, tant pel que fa a les seves formes (diferents tipus de radicalització), com pel que fa a allò que provoca o contribueix al desenvolupament d'aquests fenòmens (parla de multicausalitat i de necessitat d'un abordatge antropològic, sociològic, psicològic i polítològic, entre altres). Per altra part l'autor es mostra crític amb l'aposta per una "desradicalització" quasi-terapèutica que va fer l'Estat francès, que va generar uns resultats més que decebedors, i es mostra més confiat per l'aposta actual basada en la "prevenció", si bé assenyala les limitacions de la formació dels professionals del treball social (en bona mesura resultat de dèficits de formació generals en el sistema educatiu francès) per a abordar amb solvència aquesta tasca. A l'apartat final l'autor apunta els que a parer seu són alguns dels

1. Professor del centre ERASME, Institut du Travail Social

principals dèficits, que en la mesura que es poguessin pal·liar, repercutirien en un millor abordatge dels fenòmens de radicalització violenta i, en general, en una millor comprensió de molts altres fenòmens socials contemporanis que es desenvolupen en paral·lel a aquest.

Paraules clau: radicalització, radicalitats, prevenció, formació, treball social.

Abstract

The author starts from the irruption of the concept of radicalization in political and social discourses to analyze the evolution of the concept, the concepts that have been derived from it and its treatment. He speaks of a distortion of the concept and bets on recovering its complexity, both in terms of its forms (different types of radicalization), and in terms of what causes or contributes to the development of these phenomena (speaks of multicausality and the need for an anthropological, sociological, psychological and political approach, among others). On the other hand, the author is critical of the commitment to an almost-therapeutic “deradicalization” made by the French state, which generated more than disappointing results, and is more confident in the current commitment based on “prevention”, while pointing out the limitations of the training of social work professionals (largely the result of general training deficits in the French education system) to tackle this task with solvency. In the final section, the author points out what, in his opinion, are some of the main deficits, which, as they could be alleviated, would have an impact on a better approach to the phenomena of violent radicalization and, in general, on a better understanding of many other contemporary social phenomena that develop in parallel to this.

Key words: radicalization, radicalism, prevention, training, social work.

Des dels atemptats del 2012 a Tolosa, el concepte de radicalització ha irromput en el discurs polític i mediàtic francès. Pràcticament desconegut de la premsa fins als atemptats de l'11 de setembre del 2001 a Nova York, el seu ús es va multiplicar per quatre a partir del 2014, principalment pel que respecta a la violència gihadista, i dues vegades més als diaris de dreta que als d'esquerra (Guibet-Lafaye i Brochard, 2016).

Però de què es tracta exactament? La paraula “radical” és un manlleu del llatí *radicula*, que designa l'arrel d'alguna cosa. Per extensió, després ha qualificat el que és fort, intens, ortodox i sense matisos. La definició de “radicalització” que proposa el sociòleg Farhad Khosrokhavar (2014) és una primera porta d'entrada per comprendre el fenomen. Segons l'autor, el terme designa un “(...) procés pel qual una persona o un grup adopta una forma d'acció violenta, directament relacionada amb una ideologia extremista amb contingut polític, social o religiós, que contesta l'ordre establert en el pla polític, social o cultural”. Així doncs, encara que la popularització del terme continua associada a la mediatització dels atacs gihadistes a Europa, realment es tracta, adoptant la definició esmentada anteriorment, d'altres violències exercides per grups de joves que legitimen la seva acció en un discurs ideològic: els blocs negres anarquistes, els Armilles Grogues, les identitats d'extrema dreta o els nacionalistes corsos són altres cares de la radicalització avui dia.

Aquesta distorsió del concepte de radicalització per l'ús públic explica en part l'avanç d'un concepte amb el qual està relacionat. La noció de radicalitat, criticada perquè es considerava massa estigmatitzant cap a una part de la població i jutjada per la seva ambigüitat semàntica, que desdibuixa els factors explicatius que influeixen en les trajectòries biogràfiques, competeix amb la de radicalització com a concepte i marc analític. Actualment, els adjectius “radicalitzat” i “radical” completen el lèxic que permet de pensar en el recorregut dels joves que es desvien legitimats per un discurs ideològic.

En aquest respecte, les obres de Laurent Bonelli i Fabien Carrié expliquen la trajectòria de joves radicalitzats. En la seva obra *Radicalité engagée, radicalités révoltées. Enquête sur les jeunes suivis par la protection judiciaire de la jeunesse (PJJ)* (2018), els autors estableixen i descriuen quatre tipus de radicalitat. La seva tipologia és la següent:

1. **La radicalitat apaivagadora:** es refereix més aviat a perfils femenins. Es caracteritza per un conflicte familiar intens, una recerca espiritual per apaivagar-se

respecte de la violència patida en el context familiar, una forta religiositat que, no obstant, roman orientada cap a la intimitat i l'adopció d'un codi corporal i una vestimenta específica (com ara el nicab).

2. **La radicalitat utòpica:** referida a dones i homes joves. Si bé aquí el conflicte familiar és feble amb un marc parental fort, l'herència familiar i escolar, en canvi, es rebutja clarament. En aquest tipus de radicalitat, organitzada al voltant d'una identitat sòlida (indumentària, pràctiques, etc.), una dimensió col·lectiva i un discurs intel·lectual, es troben els qui marxen cap a Síria, els cibergihadistes i els projectes d'atemptats.

3. **La radicalitat rebel:** es refereix més aviat a dones i homes joves. Es caracteritza per una oposició violenta a un marc familiar fort, una ira adreçada a la família o la societat. Els discursos de radicalitat, els anatemes contra la família o la violència sense organització pertanyen a aquest tipus.

4. **La radicalitat agonística:** generalment masculina. Si bé la identitat és feble, la participació en un col·lectiu juvenil alternatiu (com ara una banda) pot ser forta. El conflicte familiar és intens davant d'un marc familiar feble. La justificació de la radicalitat està poc estructurada, amb un discurs ideològic sovint pobre i estereotipat. Els tipus d'actes que s'hi associen són l'apologia del terrorisme, provocacions diverses o la justificació dels atemptats contra la policia i els periodistes.

Aquesta classificació és valuosa perquè estableix una primera tipologia de perfils radicalitzats, la qual cosa permet de reintroduir la complexitat del concepte de radicalització. Per entendre aquesta complexitat, cal analitzar-la a partir d'un marc de lectura multifactorial i multidisciplinari. Així doncs, hom només pot esperar que en el futur es reforci la col·laboració entre la sociologia, l'antropologia, la psicologia, la psicoanàlisi o, fins i tot, les ciències polítiques per entendre millor la densitat d'un fenomen la lectura del qual encara genera tensions i debats entre els investigadors.

El tractament de la radicalització no es limita a l'àmbit de la recerca acadèmica. Els atemptats de novembre del 2015 a França van marcar un punt d'inflexió tot reforçant l'intervencionisme de l'estat en les qüestions de radicalitat. El *pla nacional de lluita contra*

la radicalització violenta i les xarxes gihadistes, creat en desembre del 2015, va introduir el concepte de “desradicalització”, considerat per alguns com a un remei miraculós contra un fenomen relegat a una “patologia” social. S’han dut a terme diversos experiments en aquest sentit, els resultats dels quals, però, estan subjectes a crítiques en gran manera. Un exemple n’és el *Centre de prevenció de les derives sectàries vinculades a l’islam*, creat inicialment per una antropòloga mediàtica i que va ser acusat d’afavorir un enfocament exclusivament antisectari del fenomen, encara que la radicalització és un fenomen multifactorial. També s’ha observat l’existència d’experts autoproclamats, sense formació ni experiència, l’única motivació dels quals és de naturalesa deshonest. Cal recordar que s’han distribuït gairebé 100 milions d’euros en tres anys a diferents associacions, cosa que ha pogut atraure els cobdiciosos. Altres iniciatives han estat fracassos absoluts, com ara el Centre de desradicalització de Pontourny. Obert en setembre del 2016, pràcticament buit en febrer del 2017 i tancat en juliol del mateix any, havia d’acollir persones radicalitzades de manera voluntària. Un destí semblant van tenir les unitats de prevenció de la radicalització creades el 2016 a les presons, projectes que van néixer morts i que només van existir durant uns mesos.

Davant del fiasco dels anys 2015-2017, l’estat va publicar un nou pla nacional de prevenció de la radicalització en febrer del 2018. El text, que dona prioritat a la prevenció, pretén passar la pàgina de la “desradicalització” i les seves derives tot proposant 60 mesures per reorientar la política de prevenció classificades en cinc categories:

1. Protegir les ments contra la radicalització
2. Completar l’entramat detecció/prevenció
3. Comprendre i preveure l’evolució de la radicalització
4. Professionalitzar els actors locals i avaluar les pràctiques
5. Adaptar el desengatjament de les persones radicalitzades

Aquestes mesures aborden directament l’actuació dels treballadors socials. Actualment, la qüestió de la radicalització constitueix un desafiament per a la intervenció social en el sentit que qüestiona el contingut teòric i pràctic de les professions implicades, car molts/es treballadors/es socials tenen la impressió d’estar limitats/des davant el fenomen en termes de marcs de comprensió i eines d’actuació. També és un repte perquè requereix un reajustament dels coneixements i els discursos fins ara vigents.

Tot i així, sembla que hi ha algunes pistes per enriquir la base dels coneixements adquirits, com ara el suport fonamental de la formació inicial o continuada mitjançant la integració de noves aportacions en els continguts proposats: la qüestió de la radicalització entesa a partir d'una lectura on entren diverses disciplines, el fet de la religió, que encara avui dia s'ensenya prou malament a França, així com l'impacte de les noves tecnologies o les teories conspiradores. El retorn de la filosofia, malauradament desterrada de molts aprenentatges professionals després de successives reformes, introduiria una obertura que ajudaria a comprendre els reptes actuals de la hipermodernitat, especialment pel que fa a la qüestió del sentit i el lloc de les persones en un món en profunda transformació. L'accés a testimonis reflexius de persones exradicalitzades o, fins i tot, el descobriment d'experiments socials (mecanismes innovadors, noves aliances, col·laboracions...) amb resultats reconeguts també ofereixen material per explotar en el futur. Aquestes són algunes idees, entre d'altres, que permetrien posar-se al dia amb la realitat per estar en sintonia amb el món actual. Aquest moviment que s'ha emprès tot just ha començat.

Bibliografia

- Carrie, F; Bonelli, L. (2018). *Radicalité engagée, radicalités révoltées. Enquête sur les jeunes suivis par la protection judiciaire de la jeunesse (PJJ)*. Nanterre: Université Paris Nanterre.
- Gouvernement de la République Française (2018). "Prévenir pour protéger". *Plan national de prévention de la radicalisation*. Dossier de presse. 23 de febrer del 2018: <https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/contenu/piece-jointe/2018/02/2018-02-23-cip-dr-radicalisation.pdf>
- Guibet-Lafaye, C; Brochard, P. (2016). "La radicalisation vue par la presse: fluctuation d'une représentation". *Bulletin de Méthodologie Sociologique / Bulletin of Sociological Methodology*, SAGE Publications, 130 (1), 1-24, disponible en línia a HAL-SHS.
- Khosrokhavar, F. (2014). *Radicalisation*. París: Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.

Pedagogia i Treball Social

Revista de Ciències Socials Aplicades

Edita: Universitat de Girona

Disseny i maquetació: info@clam.cat · 647 42 77 32

Dipòsit Legal: GI.904-2010

ISSN: 2013-9063